

RUSŁAN SIROMSKIY

 <https://orcid.org/0000-0002-6744-6379>

Lwowski Uniwersytet Narodowy im. Iwana Franki

Ten, który łączył niepołączalne

O profesorze Petrze Nedbajle i prawach człowieka

Prawa i swobody jednostki są ważną składową współczesnego systemu wartości ogólnoludzkich i ogólnie przyjętym kryterium rozwoju demokracji. Zachodni (liberalny) model praw i swobód człowieka, głoszony z punktu widzenia prawa naturalnego, opierał się na wartościach demokracji pluralistycznej, tradycjach liberalnej kultury politycznej i indywidualistycznym pojmowaniu wolności. Myśliciele liberalni wyszli od naturalnego rozumienia praw człowieka – tkwiących w człowieku jako istocie biologicznej od urodzenia. Stąd niezależność praw człowieka od czynników „zewnętrznych”, potrzeba posiadania praw obywatelskich i indywidualnych – do wolności myśli i wyznania, wolności osobistej, równości wobec prawa itd.¹ Jak słusznie zauważył jeden z twórców współczesnego prawa międzynarodowego Hersch Lauterpacht (1897-1960) – absolwent Wydziału Prawa Uniwersytetu Lwowskiego im. Cesarza Franciszka I, a później profesor Uniwersytetu w Cambridge i sędzia Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości w Hadze – szacunek do praw człowieka w dużej mierze zależał nie tylko od tradycji historycznej, lecz także od politycznego i moralnego nastawienia poszczególnych krajów². Było to szczególnie widoczne podczas zimnej wojny, kiedy prawa człowieka stały się instrumentem konfrontacji

¹ J.A. Andrews, W.D. Hines, *International Protection of Human Rights*, London 1987, s. 3.

² H. Lauterpacht, *International Law and Human Rights*, New York 1950, s. 127-128.

ideologicznej³. Co więcej, naruszenia praw i wolności kojarzyły się przede wszystkim z reżimem komunistycznym, a Zachód nie wahał się wykorzystywać tej kwestii w polityczkach słownych z przeciwnikiem geopolitycznym⁴.

W przeciwieństwie do zachodniej tradycji liberalnej dominująca w Związku Sowieckim filozofia marksistowsko-leninowska (w jej klasycznym wydaniu) nie zawierała elementów teorii praw człowieka. Konstytucja stalinowska z 1936 r., zawierająca długą listę praw człowieka, których należałoby przestrzegać dla dobra systemu socjalistycznego, nie powstrzymała Wielkiego Terroru lat 1937-1938. W obliczu nowych realiów międzynarodowych po II wojnie światowej strona sowiecka stanęła przed koniecznością uzasadnienia własnego podejścia do praw człowieka⁵. Traktując rewolucję socjalistyczną jako swoisty impuls do zwrócenia uwagi opinii publicznej na prawa człowieka, sowieccy teoretycy stanęli przed trudnym wyzwaniem pogodzenia teorii i praktyki budowania komunizmu z projektem Powszechnej deklaracji praw człowieka⁶. To w pewnym stopniu wyjaśnia, dlaczego delegacja sowiecka i jej satelity podczas głosowania 10 grudnia 1948 r. na Zgromadzeniu Ogólnym ONZ za tym dokumentem „wstrzymali się”, powołując się na potrzebę jego „ulepszenia”. Mówił o tym w szczególności jeden z autorów „socjalistycznej koncepcji praw człowieka”, ówczesny wiceminister spraw zagranicznych ZSRS Andriej Wyszyński (główny prokurator Stalina w „pokazowych” procesach z lat 30. XX w.). Według Davida Matasa, podejmującego w swoich pracach temat praw człowieka, Wyszyński nie wyszedł poza ramy prostych abstrakcji i złudzeń, zresztą sam komunizm był, w opinii Matasa, *a priori* źródłem łamania praw człowieka na świecie⁷.

Niewątpliwie sowieccy ideolodzy odrzucali liberalną (jak to nazywali – „burżuazyjną”) tradycję prymatu naturalnych i niezbywalnych praw człowieka – prawa do wolności słowa, religii, równości wobec prawa itd.⁸ Tradycyjnie odwoływano się do klasyków marksizmu-leninizmu i twierdzeń, że przyznanie robotnikom najszerzych praw demokratycznych zawsze było podstawowym postulatem „partii Lenina”⁹. Jednocześnie ideolodzy sowieccy nadawali prawom człowieka treści społeczno-ekonomiczne, a ich realizację uzależniali od systemu politycznego¹⁰. Wynika z tego, że prawa człowieka mogą być przestrzegane tylko w krajach o modelu socjalistycznym, pod-

³ B. Tyson, A.A. Said, *Human Rights. A Forgotten Victim of the Cold War*, „Human Rights Quarterly” 1993, no. 15(3), s. 595.

⁴ S. Moyn, *The Last Utopia. Human Rights in History*, Cambridge–London 2010, s. 45.

⁵ F. Przetacznik, *The Socialist Concept of Human Rights. Its Philosophical Background and Political Justification*, „Revue Beige Droit International” 1977, no. 13(1-2), s. 240.

⁶ N. Richardson-Little, H. Dietz, J. Mark, *New Perspectives on Socialism and Human Rights in East Central Europe since 1945. Introduction to the Thematic Issue*, „East Central Europe” 2019, no. 46(2-3), s. 175.

⁷ D. Matas, *No More. The Battle Against Human Rights Violations*, Toronto–Oxford 1994, s. 25.

⁸ J.A. Andrews, W.D. Hines, *op. cit.*, s. 7.

⁹ В. Чхиквадзе, *Великий Октябрь и права человека*, „Мировая экономика и международные отношения” 1987, № 11, s. 37.

¹⁰ M. Hawkesworth, *Ideological Immunity. The Soviet Response to Human Rights Criticism*, „Universal Human Rights” 1980, no. 2(1), s. 69-70.

czas gdy w krajach „kapitalistycznych” ich przestrzeganie nie jest możliwe¹¹. Ponadto na przykład Andriej Wyszyński uznawał, że jednostka nabywa prawdziwą wolność tylko w nierozzerwalnym związku ze społeczeństwem socjalistycznym i państwem, a nie oddzielnie od nich¹². Hiperbolizacja roli państwa doprowadziła do przekonania, że prawa człowieka są nie do pomyślenia poza państwem. Stąd łączenie praw obywateli sowieckich z ich obowiązkami oraz odpowiedzialnością wobec społeczeństwa i państwa¹³. Teoretycy „socjalistycznej koncepcji praw człowieka” wychodzili z założenia, że w ZSRS interesy jednostki i państwa są nierozłączne, a konieczność zapewnienia praw obywateli jest nierozzerwalnie związana ze stabilnością sowieckiego systemu socjalistycznego¹⁴. W ten sposób związek praw i obowiązków określał „prawomocność” różnych ograniczeń.

Niewypowiedziane ograniczenia odcisnęły piętno, poza prawami człowieka *sensu stricto*, także na studiowaniu tego i powiązanych z nim zagadnień. Kwestia ta znajdowała się na marginesie badań naukowych w Związku Sowieckim, ponieważ prawa człowieka interpretowano jako „czyjś wymysł” i zwykle zastępowano terminem „prawa obywatela”. Badania koncentrowały się wyłącznie na wybranych aspektach problemu, takich jak łamanie praw człowieka na Zachodzie (ograniczenia praw związków zawodowych, prawa Afroamerykanów itp.). Przywilej podejmowania owych zagadnień głównie w kontekście orzecznictwa posiadała nieliczna grupa „wybrańców”, wśród których wyróżnia się m.in. osoba Petro Nedbajły (1907-1974), prawnika i wykładowcy akademickiego z Lwowskiego Uniwersytetu Państwowego im. I. Franki.

Przedmiotem mojej refleksji w niniejszym artykule jest zatem działalność zawodowa i dorobek wspomnianego działacza społeczno-politycznego związanego z lwowskim środowiskiem inteligenckim po II wojnie światowej.

Petro Nedbajło urodził się w ukraińskiej rodzinie na Czernichowszczyźnie w miejscowości Nowonowycke (obecnie Nowa Nowitskaja w obwodzie briańskim w Federacji Rosyjskiej). Studiował prawo w Kijowskim Instytucie Gospodarki Narodowej (1926-1930) i Charkowskim Instytucie Gospodarki Narodowej (1930). Początkowo pracował w Ługańsku jako śledczy w prokuraturze okręgowej, natomiast od 1931 r. – jako asystent w Katedrze Teorii Państwa i Prawa w Instytucie Sowieckiego Budownictwa¹⁵. Począwszy od 1934 r. Petro Nedbajło był pracownikiem naukowym Instytutu Badawczego Budownictwa Sowieckiego i Prawa we Wszechukraińskim

¹¹ К. Черненко, *КПСС и права человека*, Москва 1982, s. 295.

¹² А. Вышинский, *О проекте Декларации прав человека. Речь на заседании Генеральной Ассамблеи 10 декабря 1948 года*, [w:] idem, *Вопросы международного права и международной политики*, Москва 1951, s. 380.

¹³ В. Сокуренок, А. Савицкая, *Право, свобода, равенство*, Львов 1981, s. 83.

¹⁴ R. Szawlowski, *The International Protection of Human Rights. A Soviet and a Polish View*, „The International and Comparative Law Quarterly” 1979, no. 28(4), s. 775.

¹⁵ Szczegóły dotyczące biografii Petra Nedbajły zob. I. Усенко, *Петро Омелянович Недбайло – вчитель наших вчителів*, „Часопис Київського університету права” 2018, № 2, s. 15-22.

Centralnym Komitecie Wykonawczym¹⁶. W latach 1935-1936 pełnił funkcję konsultanta w Państwowym Arbitrażu Charkowa¹⁷, w latach 1937-1939 pracował nad doktoratem pod kierunkiem prof. Wołodymyra Sływyckiego w Charkowskim Instytucie Prawa im. Ł. Kaganowicza¹⁸.

Po włączeniu ziem Ukrainy Zachodniej w skład Ukraińskiej SRS Petro Nedbajło został oddelegowany do Lwowa, gdzie w grudniu 1939 r. objął kierownictwo Katedry Prawa Państwowego i posadę dziekana Wydziału Prawa Uniwersytetu Lwowskiego (formalnie od 4 stycznia 1940 r.)¹⁹. Warto zauważyć, że Nedbajło, pełniąc obowiązki dziekana, nie posiadał ani stopnia naukowego, ani tytułu naukowego, a jego osiągnięcia w dziedzinie prawoznawstwa wydawały się nieporównywalne z dorobkiem naukowym lwowskich prawników. Był autorem raptem sześciu prac, w tym pamfletu *Wybory do parlamentu sowieckiego*²⁰. Postępowanie w sprawie nadania tytułu naukowego docentowi Petrowi Nedbajle zostało wszczęte 20 lutego 1941 r., jednakże starania te udaremnił początek wojny niemiecko-sowieckiej. W latach wojny, 1941-1945, zrobił on natomiast karierę w prokuraturze wojskowej: początkowo pełnił funkcję zastępcy prokuratora wojskowego Odeskiego Okręgu Wojskowego, później w Prokuraturze Wojsk NKWD, następnie szybko awansował w Wojskowej Prokuraturze Generalnej Armii Czerwonej i wojnę kończył w stopniu pułkownika²¹.

Po demobilizacji Petro Nedbajło powrócił do pracy naukowo-dydaktycznej na Uniwersytecie Lwowskim w kwietniu 1946 r., pełnił funkcję kierownika Katedry Teorii Państwa i Prawa oraz dziekana Wydziału Prawa (dwukrotnie – w latach 1946-1949 i 1952-1954). W swoim życiorysie, napisanym w języku ukraińskim 29 marca 1946 r., Nedbajło popełnił 18 błędów gramatycznych (*sic!*) (chodzi głównie o liczne rusycyzmy), które ktoś uczynnie podkreślił i poprawił czerwonym ołówkiem²². W następnym roku w Akademii Nauk Społecznych USRS Nedbajło obronił pracę doktorską zatytułowaną *Prawo w społeczeństwie socjalistycznym (Закон у соціалістичному суспільстві)*²³. Rok później otrzymał tytuł naukowy docenta. Jednakże w roku 1949 został usunięty z zajmowanego stanowiska dziekana wydziału z adnotacją: „Nie nadąża z wykonywaniem powierzonych obowiązków”²⁴.

W aktach osobowych Petra Nedbajły, przechowywanych w Archiwum Uniwersytetu Lwowskiego, znajduje się anonimowy donos na wykładowcę napisany w ję-

¹⁶ Архів Львівського національного університету імені Івана Франка (dalej: Архів ЛНУ), ф. Р-119, оп. 1 о/с, спр. 5039: Особова справа Недбайла Петра Омеляновича, арк. 7.

¹⁷ Rodzaj sądów polubownych w sowieckim systemie sądownictwa (przyp. tłum.)

¹⁸ Л. Шипко, *Історія формування, структура та документальний склад особового архівного фонду члена-кореспондента АН УРСР П.О. Недбайла (за матеріалами Інституту архівознавства Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського)*, „Наукові праці Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського” 2012, № 34, s. 323.

¹⁹ Архів ЛНУ, ф. Р-119, оп. 1 о/с, спр. 5039, арк. 8.

²⁰ П. Недбайло, Л. Дженюк, *Выборы в советский парламент*, Львов 1940.

²¹ Архів ЛНУ, ф. Р-119, оп. 1 о/с, спр. 5039, арк. 7.

²² Ibidem, арк. 7-7ч.

²³ Н. Витрук, П. Рабинович, *Петр Емельянович Недбайло (1907-1974)*, „Государство и право” 2008, № 1, s. 116.

²⁴ Архів ЛНУ, ф. Р-119, оп. 1 о/с, спр. 5039, арк. 177.

zyku rosyjskim i zaadresowany do Głównego Zarządu Uczelni Wyższych Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego ZSRS. Ówczesnemu dziekanowi wypunktowano w nim przede wszystkim: 1) niewłaściwą organizację pracy ideowo-wychowawczej na wydziale; 2) tworzenie wątpliwych wewnętrznych grup interesów w ramach wydziału, których pojedynczy członkowie byli później oskarżani z tytułu wrogiej działalności politycznej; 3) nieudaną obronę w Moskwie rozprawy naukowej poświęconej „zdrajcy narodu jugosłowiańskiego” Ticie (oskarżenie to nazwano później absurdalnym – R.S.); 4) ukrywanie swojego pochodzenia społecznego („syn potężnego kułaka”); 5) korzystanie w pracy naukowej z zakazanej literatury obcej („zaczął zagłębiać się w zakazaną literaturę obcą, którą u niego znaleziono w katedrze”)²⁵. Ówczesny rektor Uniwersytetu Lwowskiego Gurij Sawin sprostował niektóre z wspomnianych oskarżeń przeciwko Nedbajle (m.in. o pochodzeniu społecznym) i wskazał na potrzebę przeprowadzenia dodatkowego postępowania wyjaśniającego w odniesieniu do pozostałych zarzutów. Ponadto Nedbajłę objęto „bardziej uważną obserwacją i kontrolą nad jego działalnością naukową i pedagogiczną”²⁶.

Wspomniany wyżej anonim nie był jedynym „listem oskarżycielskim” pod adresem Nedbajły. Kolejny list, podpisany przez niejakich Ignatowa i Sidorowa (ludzie o takich nazwiskach nie byli zatrudnieni w tym czasie na uczelni), skierowany został bezpośrednio do szefa Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego Wsiewołoda Stoletowa. Biorąc pod uwagę, że jego treść w taki czy inny sposób korelowała z poprzednim, można pokusić się o wniosek, że za obydwoema listami stoją te same osoby. Z nowych oskarżeń pod adresem Nedbajły wyróżniają się natomiast dwa: 1) „zaśmieciał zespół katedry wrogami ludu”; 2) utrzymywał kontakt z podejrzanymi osobami – „Słyszałem rozmowę Nedbajły z nieznanym mi obywatelem, któremu Nedbajło powiedział, że zachowuje się nierozważnie i że lepiej dla niego będzie, jeśli zamiast do niego zwróci się ze swoją sprawą do Kulczyńskiego” (najpewniej chodziło o prawnika Wołodymyra Kulczyckiego – R.S.)²⁷.

Warto zauważyć, że takie oskarżenia nie przekreśliły kariery Petra Nedbajły: w maju 1950 r. uchylono naganę wydaną rok wcześniej, a w kwietniu 1952 r. został on ponownie mianowany dziekanem Wydziału Prawa Lwowskiego Uniwersytetu Państwowego im. I. Franki. W uzasadnieniu przywrócenia go na stanowisko podkreślono ponadto: „Towarzysz Nedbajło Petro uwzględnił uwagi na temat istotnych uchybień w kierowaniu Wydziałem i po zwolnieniu go ze stanowiska dziekana dołożył wszelkich starań, aby naprawić zaistniałą sytuację”²⁸. Kolejne lata działalności Nedbajły w pełni wpisują się w model kariery typowego sowieckiego naukowca i funkcjonariusza partyjnego: kierował wydziałem, redagował gazetę „Za radiańsku nauku” („За радянську науку” [„Na Rzecz Sowieckiej Nauki”]), był członkiem biura partyjnego Wydziału Prawa, stał na czele Sekcji Teorii Państwa i Prawa lwowskiego

²⁵ Ibidem, passim.

²⁶ Ibidem, passim.

²⁷ Ibidem, passim.

²⁸ Ibidem, apk. 177.

oddziału Towarzystwa Upowszechniania Wiedzy Naukowej i Politycznej²⁹. Podczas rady Instytutu Prawa im. Andrieja Wyszyńskiego Akademii Nauk ZSRS w 1957 r. Petro Nedbajło obronił rozprawę habilitacyjną pt. *Zastosowanie sowieckich socjalistycznych norm prawnych* (*Застосування радянських соціалістичних правових норм*)³⁰. W rzeczy samej ta tematyka badawcza była od początku najbardziej istotna dla Nedbajły jako badacza. Warto odnotować, że zastanawiając się nad strukturą programu nauczania przedmiotu „teoria państwa i prawa, Nedbajło zalecił zwrócenie większej uwagi na „prawo burżuazyjne” w celu ukazania wyższości prawodawstwa socjalistycznego, w tym sowieckiego, nad wyzyskującym³¹. Takie podejście można uznać za dość postępowe jak na tamte czasy, choć i ono było podszyte retoryką sowiecką.

W styczniu 1958 r. Sekretariat ONZ ogłosił zakończenie kadencji przedstawicieli sześciu krajów w Komisji Praw Człowieka ONZ (Francji, Indii, Iraku, Filipin, USRS i ZSRS) i zwrócił się z prośbą do władz wspomnianych państw o oddelegowanie „wykwalifikowanych specjalistów” w celu zapewnienia ciągłości funkcjonowania Komisji. Ministerstwo Spraw Zagranicznych Ukraińskiej SRS, reprezentowane przez szefa departamentu Łukę Pałamarczuka, w liście do wiceministra spraw zagranicznych ZSRS Wasilija Kuzniecowa faktycznie zwróciło się więc z prośbą o zgodę na ponowny wybór USRS do Komisji Praw Człowieka. Deklaracja ta padła niemal wprost: „Ukraińska SRS pragnie nadal uczestniczyć w pracach Komisji Praw Człowieka i zabiega o ponowny jej wybór na 25. posiedzeniu Rady Gospodarczej i Społecznej ONZ do tej komisji na kadencję rozpoczynającą się 1 stycznia 1959 r.”³². Po wstępnej akceptacji wybrano właśnie docenta Petra Nedbajłę, którego 28 lutego 1958 r. rektorowi Lwowskiego Uniwersytetu Państwowego Jewhenowi Łazarence polecono „niezwłocznie oddelegować przez Kijów i Moskwę w dalszą podróż za granicę”³³.

W ten sposób 31 sierpnia 1959 r. dobiegł też końca lwowski etap kariery Nedbajły. Wówczas został on przeniesiony na podobne stanowisko pracy na Uniwersytecie Kijowskim. Tu początkowo kierował Katedrą Teorii i Historii Państwa i Prawa, a później Katedrą Teorii Państwa i Prawa. Pracę dydaktyczną na Uniwersytecie Kijowskim Nedbajło łączył z licznymi zagranicznymi delegacjami służbowymi wynikającymi z jego nowej funkcji w ramach działalności ONZ. Po raz pierwszy wyruszył do USA jako członek delegacji Sekretarza Generalnego KC KPZS Michaiła Chruszczowa jesienią 1959 r., w następnych latach natomiast wyjeżdżał m.in. do PRL-u, Szwajcarii, Szwecji oraz na Węgry i Cejlon³⁴. Przez ponad dziesięć lat (1958-1971) Nedbajło był

²⁹ Ibidem, арк. 177-178.

³⁰ Архів ЛНУ, ф. Р-119, оп. 1 о/с, спр. 5039, арк. 50.

³¹ П. Недбайло, *О системе курса теории государства и права*, „Правоведение” 1959, № 1, s. 142.

³² Галузевий державний архів Міністерства закордонних справ України (dalej: ГДА МЗС України), ф. 1, оп. 2, спр. 728: Листування з Генеральним секретарем Організації Об’єднаних Націй про діяльність Комісії ООН по правах людини та участь представників Української РСР в її роботі, 17 січня – 31 грудня 1958 р., арк. 11.

³³ ГДА МЗС України, ф. 1, оп. 2, спр. 728, арк. 22.

³⁴ Л. Шипко, *op. cit.*, s. 332.

stałym przedstawicielem Ukraińskiej SRS w Komisji Praw Człowieka ONZ i został wybrany na przewodniczącego tego organu podczas XXIII sesji Komisji (1967)³⁵. Podczas pracy w Komisji Praw Człowieka ONZ uczestniczył w opracowaniu i uchwalaniu Międzynarodowego paktu praw człowieka z 1966 r., który został rozdzielony pod naciskiem ZSRS na dwa odrębne dokumenty: Międzynarodowy pakt praw obywatelskich i politycznych oraz Międzynarodowy pakt praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych. W 1966 r., co ciekawe, po rezygnacji Kanadyjczyka Johna Humphreya ze stanowiska szefa Biura Praw Człowieka ONZ, strona sowiecka planowała nominację Nedbajło, jednakże starania te nie zakończyły się sukcesem. W ramach delegacji ZSRS uczony uczestniczył w XIV, XV, XVII, XIX sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ, był przewodniczącym VI Komitetu (Prawnego) Zgromadzenia Ogólnego ONZ. Nawiasem mówiąc, Nedbajło nie znał angielskiego i korzystał z usług tłumacza w Nowym Jorku³⁶.

W swoich przemówieniach na Zgromadzeniu Ogólnym ONZ Petro Nedbajło podejmował m.in. kwestię poszanowania praw dziecka i dyskryminacji ze względów religijnych. Przedstawiciel Ukraińskiej SRS podjął starania o zainicjowanie i przyjęcie 7 grudnia 1962 r. uchwały pt. „Dalsze propagowanie i rozwój poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności”. Profesor Nedbajło stale podkreślał „kompleksowe zapewnienie praw człowieka” w Związku Sowieckim, w szczególności w Ukraińskiej SRS. Takie stwierdzenia były sprzeczne ze stanem faktycznym w tej materii za żelazną kurtyną. Delegacje Ukraińskiej SRS nieustannie wzywały państwa zachodnie, aby nie spekulowały na temat praw człowieka, zaprzestały „fałszywych kampanii na rzecz praw człowieka”, „oszczerstw przeciwko socjalizmowi”, „znieszczenia prawdziwej natury demokracji socjalistycznej”, „ingerencji w wewnętrzne sprawy innych krajów”, „dyskryminacji pokojowego współistnienia i polityki odprężenia”. Tymczasem przedstawiciele sowieccy, w tym Petro Nedbajło, nie przegapili pierwszej lepszej okazji, by przypomnieć o łamaniu praw człowieka w krajach zachodnich³⁷.

W duchu sowieckiej tradycji prawnej Petro Nedbajło wskazywał na zależność prawa obywateli od ich obowiązków, a stopień ich zabezpieczenia wywodził z natury społeczeństwa, jego ustroju społeczno-gospodarczego. Każdy, jako członek społeczeństwa, jego zdaniem, miał jeszcze pewne niezbywalne prawa i wolności, które określają jego społeczną istotę. Jednakże prawa człowieka nabierają mocy prawnej tylko wtedy, gdy są zapisane w prawie³⁸ (w zachodniej tradycji liberalnej prawa czło-

³⁵ ГДА МЗС України, ф. 1, оп. 2, спр. 1758: Листування з Генеральним секретарем ООН про діяльність Комісії ООН по правах людини та участь представників УРСР в її роботі, 3 січня – 17 травня 1968 р., арк. 128.

Представителем Української СРС в Комісії Прав Чоловіка ООН був в latach 50. W. Kowalenko.

³⁶ *Українське Право в особах. Недбайло Петро Омелянович*, „Українське Право”, 27 I 2018, [on-line:] https://www.ukrainepravo.com/video/laws_persons/ukrayins%60ke-pravo-v-osobakh-nedbaylo-petro-omelyanovych/?month=10&year=2018 (dostęp: 22 VII 2020).

³⁷ ГДА МЗС України, ф. 1, оп. 2, спр. 1758, арк. 7.

³⁸ П. Рабінович, *Видатний вітчизняний теоретик права (до 110-річчя від народження професора П.О. Недбайла)*, „Вісник Національної академії правових наук України” 2017, № 2(89), s. 11-12.

wieka są naturalne i dane mu od urodzenia *a priori* – R.S.). W ten sposób legitymizacja była interpretowana w jego piśmactwie jako narzędzie obrony praw człowieka. Według Petra Nedbajły stan poszanowania praw i wolności człowieka zależał od stosunków społecznych w każdym państwie: w przypadku krajów zachodnich prawa te były łamane, jeśli zaś mowa o państwach socjalistycznych – przeciwnie, ponieważ w nich przez państwo zostały zagwarantowane warunki umożliwiające realizację praw obywateli, a nie wyłącznie deklaracja ich poszanowania³⁹. Choć w kontekście realiów sowieckich takie sformułowania miały się z prawdą, to na takich postulatach opierali swoje wywody ówcześni sowieccy prawnicy. Co więcej, Petro Nedbajło był współtwórcą sowieckiej szkoły naukowej ogólnej teorii praw człowieka ówczesnego ZSRS⁴⁰.

Petro Nedbajło swoją działalność w misjach dyplomatycznych łączył także z pracą naukową. Na przykład w czasopiśmie „Sowietskij żeżegodnik międzynarodnego prawa” („Советский ежегодник международного права” [„Sowiecki Rocznik Prawa Międzynarodowego”]) za 1968 r. ukazał się jego obszerny artykuł pt. *Międzynarodowa ochrona praw człowieka*. Trzymając się oficjalnego stanowiska, naukowiec interpretował prawa człowieka jako przedmiot wewnętrznej kompetencji państwa, jednak dopuszczał także współpracę międzynarodową w tym zakresie (wyłącznie w ramach „walki o pokój i bezpieczeństwo ZSRS”)⁴¹. Należy zauważyć, że strona sowiecka, deklarując swoje zaangażowanie w międzynarodową ochronę praw człowieka, blokowała wówczas wszelkie próby ustanowienia instytucji (stanowiska) Wysokiego Komisarza ONZ ds. Praw Człowieka.

Nadal pozostaje otwarte pytanie o ewolucję poglądów Petra Nedbajły na prawa człowieka pod wpływem jego pracy w strukturach ONZ. Zdaniem prawnika Ihora Usenki poglądy Nedbajły uległy zmianie w czasie jego pracy w ONZ:

Początkowo problem praw i wolności człowieka [Nedbajło] postrzegał jako problem wewnętrzny każdego państwa, uważając, że instytucje międzynarodowe jedynie zachęcają, stymulują państwa, promują ich działania na rzecz zapewnienia praw i wolności człowieka, w szczególności poprzez podpisywanie konwencji międzypaństwowych. Jednak później naukowiec coraz bardziej podzielał ideę bezpośredniej ochrony praw człowieka na gruncie prawa międzynarodowego, wielokrotnie podkreślając, że uznanie godności i wartości jednostki jest niezbędnym warunkiem pokoju międzynarodowego⁴².

Pytanie o to, czy Petro Nedbajło miał potrzebę bardziej stanowczo zadeklarować swoją pozycję w tej kwestii i czy podejmował takie próby w życiu, jest pytaniem zdecydowanie retorycznym. Aby zrozumieć złożoność sytuacji, w jakiej przyszło mu pełnić ważne funkcje w ONZ, warto przytoczyć następujący przykład. Z okazji obchodów 20. rocznicy Powszechnej deklaracji praw człowieka (1948) organizacje

³⁹ П. Недбайло, *Международная защита прав человека*, „Советский ежегодник международного права 1968” 1969, s. 35-36.

⁴⁰ П. Рабинович, *op. cit.*, s. 12.

⁴¹ П. Недбайло, *Международная защита...*, s. 35.

⁴² І. Усенко, *op. cit.*, s. 20.

pozarządowe działające na rzecz praw człowieka zainicjowały Światowe Zgromadzenie Praw Człowieka, które zostało zaplanowane na 22-27 marca 1968 r. w Montrealu (Quebec, Kanada). Gdy Nedbajło zasięgnął opinii o swoim postępowaniu na wypadek ewentualnego zaproszenia na uroczystości w Montrealu, otrzymał z Moskwy bardziej niż wymowną odpowiedź: „Ministerstwo Spraw Zagranicznych ZSRS i inne organizacje związkowe mają negatywny stosunek do kwestii udziału w Światowym Zgromadzeniu Praw Człowieka”⁴³. Decyzja ta najpewniej wynikała z obawy przed prawdopodobną prowokacją ze strony ukraińskich środowisk nacjonalistycznych w Kanadzie w kwestii podjęcia dyskusji na temat łamania praw człowieka w ZSRS⁴⁴. Było w tym sporo racji, ponieważ społeczność ukraińska w Kanadzie upatrywała w Światowym Zgromadzeniu Praw Człowieka doskonałej okazji do podjęcia działań mających na celu pokazanie światu, że postanowienia Powszechnej deklaracji praw człowieka z 1948 r., pod którą podpisali przedstawiciele ZSRS, USRS i BSRS, nie są realizowane na terytorium Związku Sowieckiego⁴⁵. Mając to na uwadze, strona sowiecka wydała swoim przedstawicielom uczestniczącym w 24. sesji Komisji Praw Człowieka ONZ jednoznaczne instrukcje, które przewidywały, że jeśli tak się stanie (przedstawiciele Kanady będą krytykować łamanie praw człowieka w ZSRS), sowieccy delegaci zaatakują z całych sił rządy Stanów Zjednoczonych i Kanady poprzez nagłośnienie faktów rażących naruszeń praw i wolności człowieka w tych krajach⁴⁶.

W 1968 r. Petro Nedbajło miał okazję przewodniczyć delegacji Ukraińskiej SRS na Międzynarodowej Konferencji Praw Człowieka w Teheranie (22 kwietnia – 13 maja 1968). Ponadto w skład delegacji weszli: dziekan Wydziału Prawa Lwowskiego Uniwersytetu Państwowego im. Iwana Franki Wołodmyr Sokurenko oraz I Sekretarz Ministerstwa Spraw Zagranicznych Ukraińskiej SRS Juhym Kaczurenko⁴⁷. Delegacja Ukraińskiej SRS wykazała się aktywnością w różnych obszarach konferencji, w tym wydając pisemne uchwały. Jedna z nich, przygotowana wspólnie z przedstawicielami PRL-u (A/CONF32/C2/L39), dotyczyła „współpracy międzynarodowej w ściganiu i karaniu osób zamieszanych w zbrodnie wojenne i łamanie praw człowieka”⁴⁸. Jako przewodniczący delegacji ukraińskiej Petro Nedbajło 23 kwietnia 1968 r. wygłosił przemówienie, w którym poruszył rolę państwa w gwarantowaniu praw człowieka i praktycznej realizacji zasad Powszechnej deklaracji praw człowieka. Podkreślił, że „ideał wolnej jednostki ludzkiej można osiągnąć tylko wtedy, gdy zostaną stworzone warunki, w których każdy może korzystać bez ograniczeń ze swoich praw ekonomicznych, społecznych i kulturalnych, a także z praw obywatelskich i politycznych”⁴⁹.

⁴³ ГДА МЗС України, ф. 1, оп. 2, спр. 1758, арк. 10.

⁴⁴ Ibidem, арк. 13.

⁴⁵ Канада готується до міжнародного року людських прав, „Гомін України” 1968, № 1-2 z 6 I, s. 36.

⁴⁶ ГДА МЗС України, ф. 1, оп. 2, спр. 1758, арк. 110.

⁴⁷ Ibidem, арк. 139.

⁴⁸ *Final Act of the International Conference on Human Rights, Teheran, 22 April to 13 May 1968*, New York 1968, s. 50-51, 53.

⁴⁹ М. Сосновський, *Між оптимізмом і песимізмом. Вибрані статті і есеї 1968-1975*, Нью-Йорк-Торонто 1979, s. 544.

Takie stwierdzenie w kontekście rzeczywistego, a nie deklaratywnego stanu praw człowieka w ZSRS wyglądałoby raczej niejednoznacznie, gdyby sprawozdawca nie skupił się ostatecznie na przeszkodach w korzystaniu z tych praw – „dyskryminacji rasowej, segregacji, polityce i praktyce apartheidu”⁵⁰. Odpowiadając na takie wypowiedzi, Mychajło Sosnowskij, członek ukraińskiej nieoficjalnej delegacji reprezentującej nowo powstały Światowy Kongres Wolnych Ukraińców (World Congress of Free Ukrainians), powiedział:

W imię prawdy i obiektywizmu należy pokazać drugą stronę medalu: łamane są podstawowe prawa człowieka i ludzi... w ZSRS, a zarazem i przede wszystkim w Ukrainie, co profesor Nedbajło w swoim wystąpieniu przedstawił w jednoznacznie atrakcyjnych barwach... Ale co zrobić z przymusową rusyfikacją, niszczeniem ukraińskiej kultury narodowej i jej dziedzictwa itp.?⁵¹

Warto jednak mieć świadomość, że niezależnie od fali krytyki polityki sowieckiej w dziedzinie praw człowieka z okazji 20. rocznicy uchwalenia Powszechnej deklaracji praw człowieka profesor Nedbajło został uhonorowany odznaczeniem ONZ za wybitne osiągnięcia w dziedzinie praw człowieka (The United Nations Prize in the Field of Human Rights). Tytułem przypomnienia, nagroda ta została ustanowiona w 1966 r. i jest przyznawana co pięć lat. Petro Nedbajło był jednym z nielicznych podówczas jej laureatów, obok Manuela Bianchiego (Chile), René Cassina (Francja), Alberta Luthuliego (RPA), Mehrangiz Manouchehrian (Iran) i Eleanor Roosevelt (USA)⁵². Warto zauważyć, że Nedbajło był jedynym przedstawicielem krajów socjalistycznych, któremu przyznano to wysokie wyróżnienie. Co więcej, w Muzeum Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka do dziś dzieje Deklaracji w Ukrainie kojarzy się z jego nazwiskiem⁵³.

W liście do ministra spraw zagranicznych Ukraińskiej SRS Dmytra Biłokołosa z 20 stycznia 1969 r. Petro Nedbajło odważył się przedstawić ciekawą inicjatywę. Napisał tak:

W związku z pozytywną pracą delegacji Ukraińskiej SRS przy organach ONZ, w tym Komisji Praw Człowieka ONZ, oraz w celu dalszego wzmocnienia roli Ukraińskiej SRS w życiu międzynarodowym, w walce o pokój, uważam, że dojrzeliliśmy do tego, by zorganizować w Ukrainie międzynarodowe seminarium na temat doradztwa dla ONZ w kwestii praw człowieka⁵⁴.

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ *Ibidem*, s. 545.

⁵² *The United Nations Prize in the Field of Human Rights*, „United Nations Human Rights Office of the High Commissioner”, [on-line:] <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/HRPrizeListofpreviousrecipients.aspx> (dostęp: 30 IX 2020).

⁵³ *Пётр Емельянович Недбайло, представитель Украинской ССР в Комиссии ООН по правам человека*, „Музей Всеобщей декларации прав человека”, [on-line:] <http://museum.udhr1948.org/pyotr-emelyanovich-nedbajlo-predstavitel-ukrainskoy-ssr-v-komissii-oon-po-pravam-cheloveka> (dostęp: 29 IX 2020).

⁵⁴ ГДА МЗС України, ф. 1, оп. 2, спр. 1868: Листування з Генеральним Секретарем ООН про діяльність Комісії ООН по правах людини, т. 1, 2 січня – 20 листопада 1969 р., арк. 7.

W związku z tym Nedbajło zaproponował zorganizowanie takiego seminarium w 1971 r. na jeden z dwóch możliwych tematów: „Ustawodawstwo w zakresie społecznych i ekonomicznych praw człowieka oraz gwarancje ich realizacji” lub „Zapewnienie praw młodzieży w życiu gospodarczym, społecznym i kulturalnym” (ta ostatnia propozycja była dość logiczna, biorąc pod uwagę prerogatywy praw społeczno-gospodarczych w ZSRS – R.S.). Sam Nedbajło skłaniał się ku drugiemu tematowi, zalecając włączenie w jego ramy problematyki prewencji i eliminacji przestępczości nieletnich. Jednocześnie jako „opcję zapasową” badacz proponował dyskusję na temat realizacji prawa człowieka do edukacji⁵⁵.

Zdaniem Nedbajły seminarium należało zorganizować w Kijowie z udziałem 25-40 delegacji z krajów wyznaczonych przez Ukraińską SRS w porozumieniu z Sekretarzem Generalnym ONZ. Gospodarz miał ponieść koszty przygotowania miejsca obrad, tłumaczenia przemówień, zatrudnienia personelu technicznego, transportu, organizacji wycieczek itd. Aby być bardziej przekonującym, Petro Nedbajło podkreślił, że podobne seminaria odbyły się już w PRL-u, na Węgrzech, w Jugosławii i Mongolii, „co przyniosło korzyści zarówno ogólnej sprawie praw człowieka, jak i tym krajom pod względem politycznym i, muszę powiedzieć, finansowym”⁵⁶.

Jednakże na pytanie o to, czy pomysł Międzynarodowego Seminarium Praw Człowieka w Kijowie mógł w jakiś sposób poprawić opinię o Związku Sowieckim w kontekście nieprzestrzegania praw i wolności gwarantowanych przez konstytucję, odpowiedź brzmiała jednoznacznie negatywnie. Także dlatego, że w 1972 r. przez Ukraińską SRS przetoczyła się fala aresztowań dysydentów (głównie intelektualistów), znana w historiografii jako „wielki pogrom” lub „druga kosa”⁵⁷. Dodajmy, że właśnie wtedy nazwisko Nedbajły pojawiło się też w negatywnym kontekście. W lutym 1972 r. KC KPU polecił specjalnie powołanej komisji pod przewodnictwem Andrija Skaby zbadać listu pisarza Iwana Dziuby skierowanego do I sekretarza KC KPU Petra Szelesta i przewodniczącego Rady Ministrów Ukraińskiej SRS Wołodymyra Szczerbyckiego oraz dołączonej do niego pracy pt. *Internacjonalizm czy rusyfikacja?* (*Інтернаціоналізм чи русифікація?*). W skład wspomnianej komisji wchodził także Nedbajło. Tydzień później komisja wydała werdykt, stwierdzając, że materiał przygotowany przez Dziubę od początku do końca jest oszczerstwem pod adresem rzeczywistości sowieckiej polityki narodowej partii komunistycznej i praktyki budowy komunizmu w ZSRS. Natomiast Iwan Dziuba za tę „antysowiecką pracę” został skazany na pięć lat więzienia i pięć lat zesłania. Poeta i dysydent Wasyl Stus ostro skrytykował pracę tej komisji, podkreślając:

Oskarżam wewnętrznych recenzentów KGB, którzy pisali recenzje skonfiskowanych dzieł pisarzy ukraińskich... Myślę, że ich wina w przeprowadzaniu masowych represji jest taka sama jak w przypadku funkcjonariuszy KGB. To ci sami mordercy, co śledczy i sędziowie.

⁵⁵ Ibidem.

⁵⁶ Ibidem, apk. 9.

⁵⁷ Pierwszą kosą (*Перший нокіс*) nazywa się falę aresztowań ukraińskich dysydentów w 1965 r.

W swoim liście wspomniał także o Nedbajle, błędnie jednak nazywając go docentem Wydziału Dziennikarstwa uniwersytetu we Lwowie⁵⁸.

* * *

Doświadczenie pracy w Komisji Praw Człowieka ONZ prawdopodobnie było powodem pogłębionej refleksji Petra Nedbajły nad istotą prawa. Wskazuje na to przede wszystkim fakt, że w swoich publikacjach używa on równolegle terminu „prawa obywatela” wraz z określeniem „prawa człowieka”, podczas gdy w Związku Sowieckim używano głównie tego pierwszego terminu. Więcej niż jakikolwiek inny sowiecki prawnik i dyplomata Petro Nedbajło mówił o potrzebie „międzynarodowej ochrony praw człowieka”. Jednak Nedbajle nie udało się całkowicie pogodzić tych dwu niezwykle odmiennych punktów widzenia praw jednostki. Był przecież „produktem” systemu sowieckiego i dlatego działał na jego zasadach. Było prawie niemożliwe, by jednostka wywarła pozytywny wpływ na prawa człowieka w Związku Sowieckim poprzez dodawanie czegoś niezgodnego z komunistycznym postrzeganiem otaczającej rzeczywistości do refleksji nad nią. Tak więc w obliczu oporu ze strony wyższej władzy Petro Nedbajło nigdy więcej nie powrócił do idei dokonywania zmian w systemie władzy sowieckiej.

Z ukraińskiego przetłumaczyła Wiktoria Kudela-Świątek

Bibliografia

Źródła archiwalne:

Архів Львівського національного університету імені Івана Франка (Архів ЛНУ):

ф. Р-119, оп. 1 о/с,

спр. 5039: Особова справа Недбайла Петра Омеляновича.

Галузевий державний архів Міністерства закордонних справ України (ГДА МЗС України):

ф. 1: Документи з основної діяльності, оп. 2,

спр. 728: Листування з Генеральним секретарем Організації Об'єднаних Націй про діяльність Комісії ООН по правах людини та участь представників Української РСР в її роботі, 17 січня – 31 грудня 1958 р.

спр. 1758: Листування з Генеральним секретарем ООН про діяльність Комісії ООН по правах людини та участь представників УРСР в її роботі, 3 січня – 17 травня 1968 р.

⁵⁸ В. Стус, *Я обвинувачую*, „Сучасність” 1976, ч. 1, s. 46-47.

спр. 1868: Листування з Генеральним Секретарем ООН про діяльність Комісії ООН по правах людини, т. 1, 2 січня – 20 листопада 1969 р.

Prasa:

„Гомін України” 1968.

Opracowania:

- Andrews J.A., Hines W.D., *International Protection of Human Rights*, London 1987.
- Final Act of the International Conference on Human Rights, Teheran, 22 April to 13 May 1968, New York 1968.
- Hawkesworth M., *Ideological Immunity. The Soviet Response to Human Rights Criticism*, „Universal Human Rights” 1980, no. 2(1), s. 67-84, <https://doi.org/10.2307/761803>.
- Lauterpacht H., *International Law and Human Rights*, New York 1950.
- Matas D., *No More. The Battle Against Human Rights Violations*, Toronto–Oxford 1994.
- Moyn S., *The Last Utopia. Human Rights in History*, Cambridge–London 2010.
- Przetacznik F., *The Socialist Concept of Human Rights. Its Philosophical Background and Political Justification*, „Revue Beige Droit International” 1977, no. 13(1-2), s. 238-278.
- Richardson-Little N., Dietz H., Mark J., *New Perspectives on Socialism and Human Rights in East Central Europe since 1945. Introduction to the Thematic Issue*, „East Central Europe” 2019, no. 46(2-3), s. 169-187, <https://doi.org/10.1163/18763308-04602004>.
- Szawlowski R., *The International Protection of Human Rights. A Soviet and a Polish View*, „The International and Comparative Law Quarterly” 1979, no. 28(4), s. 775-781, <https://doi.org/10.1093/iclqaj/28.4.775>.
- Tyson B., Said A.A., *Human Rights. A Forgotten Victim of the Cold War*, „Human Rights Quarterly” 1993, no. 15(3), s. 589-604, <https://doi.org/10.2307/762612>.
- Витрук Н., Рабинович П., *Петр Емельянович Недбайло (1907-1974)*, „Государство и право” 2008, № 1, s. 116-120.
- Вышинский А., *Вопросы международного права и международной политики*, Москва 1951.
- Недбайло П., *Международная защита прав человека*, „Советский ежегодник международного права 1968” 1969, s. 35-54.
- Недбайло П., *О системе курса теории государства и права*, „Правоведение” 1959, № 1, s. 141-143.
- Недбайло П., Дженюк Л., *Выборы в советский парламент*, Львов 1940.
- Рабинович П., *Видатний вітчизняний теоретик права (до 110-річчя від народження професора П.О. Недбайла)*, „Вісник Національної академії правових наук України” 2017, № 2(89), s. 8-15.
- Сокуренько В., Савицкая А., *Право, свобода, равенство*, Львов 1981.
- Сосновський М., *Між оптимізмом і песимізмом. Вибрані статті і есеї 1968-1975*, Нью-Йорк–Торонто 1979.
- Стус В., *Я обвинувачую*, „Сучасність” 1976, ч. 1, s. 44-47.
- Усенко І., *Петро Омелянович Недбайло – вчитель наших вчителів*, „Часопис Київського університету права” 2018, № 2, s. 15-22.
- Черненко К., *КПСС и права человека*, Москва 1982.
- Чхиквадзе В., *Великий Октябрь и права человека*, „Мировая экономика и международные отношения” 1987, № 11, s. 37-47.

Шипко Л., *Історія формування, структура та документальний склад особового архівного фонду члена-кореспондента АН УРСР П.О. Недбайла (за матеріалами Інституту архівознавства Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського)*, „Наукові праці Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського” 2012, № 34, s. 322-336.

Netografia:

The United Nations Prize in the Field of Human Rights, „United Nations Human Rights Office of the High Commissioner”, [on-line:] <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/HRPrizeListofpreviousrecipients.aspx> (dostęp: 30 IX 2020).

Петр Емельянович Недбайло, представитель Украинской ССР в Комиссии ООН по правам человека, „Музей Всеобщей декларации прав человека”, [on-line:] <http://museum.udhr1948.org/pyotr-emelyanovich-nedbaylo-predstavitel-ukrainskoy-ssr-v-komissii-oon-po-pravam-cheloveka> (dostęp: 29 IX 2020).

Українське Право в особах: Недбайло Петро Омелянович, „Українське Право”, 27 I 2018, [on-line:] https://www.ukrainepravo.com/video/laws_persons/ukrayins%60ke-pravo-v-osobakh-nedbaylo-petro-omelyanovych/?month=10&year=2018 (dostęp: 22 VII 2020).

Руслан Сіромський, Поєднуючи непоєднане. Професор Петро Недбайло і права людини

У статті проаналізовано наукову та дипломатичну діяльність професора Петра Недбайла. Наприкінці 1939 р. після приєднання Західної України до УРСР в рамках політики “підсилення кадрами” його скерували на роботу до Львівського університету. Відтоді П. Недбайло очолював кафедри державного права, теорії та історії держави і права, державного та адміністративного права, двічі призначався деканом юридичного факультету. Спочатку вчений досліджував проблеми “соціалістичної законності”, але після призначення постійним представником УРСР в Комісію ООН з прав людини (1958–1971) і переходу на викладацьку роботу в Київський університет, він став приділяти більше уваги до питання прав і свобод людини. Повторюючи радянську офіційну позицію, П. Недбайло трактував права людини як предмет внутрішньої компетенції держави, а міжнародне співробітництво у цій сфері допускав лише як складову пропагандистського кліше “боротьби за мир і безпеку Радянського Союзу”. У своїх виступах на Генеральній Асамблеї ООН П. Недбайло твердив про повне дотримання прав людини в УРСР, але такі твердження були далекими від істини.

Ключові слова: Львівський університет, Петро Недбайло, Українська РСР, права людини, Комісія ООН з прав людини

Ruslan Siromskyi, *Combining the Incompatible: Professor Petro Nedbailo and Human Rights*

The article analyses the scientific and diplomatic activities of Professor Petro Nedbailo. At the end of 1939, as part of the policy of “strengthening personnel” after the accession of Western Ukraine to the Ukrainian SSR, he was sent to work at the Lviv University. Since then, Petro Nedbailo headed the departments of state law, theory and history of state as well as law, state and administrative law, and he was twice appointed the dean of the law faculty. Initially, the scientist studied the issues of “socialist legitimacy”, but after being appointed the permanent representative of the Ukrainian SSR to the UN Commission on Human Rights (1958-1971) and the transition to teaching at the University of Kyiv, he paid more attention to human rights and freedoms. Repeating the Soviet official position, Petro Nedbailo interpreted human rights as a subject of internal competence of the state, and accepted international cooperation in this area only as a component of the “struggle for peace and security of the Soviet Union”. In his speeches in the UN General Assembly, Petro Nedbailo argued about the full respect for human rights in the Ukrainian SSR, but such allegations were far from the truth.

Keywords: Lviv University, Petro Nedbailo, Ukrainian SSR, human rights, UN Commission on Human Rights